

Studiokeskustelu Silja Kinnunen ja Satu Lidman

Litterointi

Silja Kinnunen: Viihdemaailmassa ollaan nyt pahan äärellä, murha mielessä ja rikollisen jäljillä. 2020-luvulla median kuluttajat etsivät jatkuvasti käsiinsä uusia mehukkaita murhamysteerejä ja karmivia kertomuksia, ja niitähän riittää. Mitä häiritsevempi ja eksoottisempi, sitä parempi.

Paha kiinnostaa, ja onnettomuuspaikalla on vaikea katsoa pois. Olemmeko kuitenkin nykyään länsimaissa niin kaukana inhimillisestä kärsimyksestä, että rentoudumme muiden ihmisten kohtaloiden äärellä? Vai voiko true crime, eli tosielämän rikostarinat, olla tapa tuntea pelkoa turvallisesti, ja keino valmistautua pahaan maailmaan?

Minä olen Silja Kinnunen, ja kanssani on tänään Zoomin välityksellä keskustelemassa väkivaltatutkija ja tietokirjailija Satu Lidman, tervetuloa.

Satu Lidman: Kiitos paljon.

Kinnunen: Satu Lidman, miten väkivalta näkyy sinun viihteenkulutuksessasi?

Lidman: No sillä tavalla se näkyy tietysti, että kyllähän siis viihdetarjonnassa väkivalta on tosi vahvasti läsnä, että sitä on tietyllä tapaa niinku mahdoton välttää, mutta henkilökohtaisesti en missään tapauksessa nauti sellaisesta viihteestä, en sarjoissa, elokuvissa tai muissakaan muodoissa, jossa se väkivalta ikään kuin itseisarvona tuodaan esiin.

Sen sijaan mun mielestä on mielenkiintoista kuluttaa tai katsoa ja analysoida sellaista viihdettä, jossa se väkivallan niin kuin ymmärtäminen ikään kuin laajenee, että tarkoituksena on esimerkiksi jonkun fiktiivisen henkilön tarinan kautta ymmärtää, että minkä takia tämmöistä tapahtuu, ja parhaassa tapauksessa vaikka ihan viihdesarjakin voi tuoda myös sellaista, niinku ymmärrystä, joka auttaa sitten esimerkiksi uhreja hakeutumaan apuun ja sitä kautta niinku ikään kuin poistamaan tätä väkivallan ongelmaa pikemminkin kuin lisäämään sitä, mutta en nauti väkivallan katselemisesta missään muodossa.

Kinnunen: Joo, sä olet tutkinut esimerkiksi sukupuolittunutta väkivaltaa, väkivaltakulttuuria ja sitten parisuhdeväkivaltaa, niin minkälaisena sinä näet väkivaltakulttuurin meidän ympärillä?

Lidman: Joo se on semmonen sana, jota mä olen käyttänyt tossa mun kaksituhattaviisitoista ilmestyneessä kirjassa aika paljon, ja tietyllä tapaa ilokseni olen huomannut, että sen sanan käyttäminen on nyt niin kuin jotenkin aika monessakin paikkaa tullut vastaan.

Mun mielestä se on tärkeä termi, koska sen avulla niin kun pystyy kuvaamaan sitä, että että kaikissa kulttuureissa kaikkina aikoina jokaisessa maailman kolkassa, missä ihmisiä on asustellut, niin on semmoisia elementtejä siinä kulttuurissa, niissä tavoissa, perinteissä, käsityksissä, asenteissa ja sitten myös yhteiskunnan rakenteissa. Esimerkiksi lainsäädännössä, jotka ylläpitää, piilottaa, normalisoi väkivaltaa ja

ne on niitä piirteitä, nämä väkivaltakulttuurin piirteet, joita voidaan myös muuttaa. No, vaikka se muutos on usein hyvin hidas ja sen takia mun mielestä se on tärkeä näkökulma, koska se liittyy, se väkivallan niinku ymmärtäminen ja väheksyminen tai normalisoiminen, läpikatsominen, niinku vahvasti aina kulttuuriin.

Esimerkiksi se, että miten siihen liittyy häpeää tai mikä estää ihmisiä kertomasta kokemuksistaan tai otetaanko heidät tosissaan. Ja nää on semmoisia asioita, jotka historiallisessa tarkastelussa tulee esiin, mutta että ne liittyy yhtälailla myös tämän päivän yhteiskuntaan ja meidän mahdollisuuksiin muuttaa sitä väkivaltakulttuuria.

Kinnunen: Joo just väkivalta-, väkivaltaviihteenä korostuu usein juuri samaiset, ehkä stereotyyppiset roolit, että ensimmäiset kuka sitä väkivaltaa kokee ja kuka sitä käyttää ja niinku missä tilanteissa ja sitten niinku suurennuslasin alle päätyy usein sitten esimerkiksi nää uhrin elämäntavat tai valinnat, että mihin se on nyt mennyt ja kelle se on viestitellyt ja näin niin ja sitten ne on monesti viihdeohjelmien yleisin uhri on muutenkin valkoinen ja vammaton heteronainen.

Et toisaalta sitten taas true crime voi normalisoida tabuaiheita kuten juuri seksuaalista väkivaltaa tai tällöisiä vaikeita asioita niinku nostaa sen keskusteluun. Mutta rakentaako sun mielestä tämä väkivaltaviihde niin semmoista kattavaa käsitystä väkivallasta vai toisintaako se sun mielestä enemmänkin niinku just kapeita rooleja ja tällöisiä just vanhoja asenteita?

Lidman: Siinä on varmasti mahdollisuudet niinku molempiin ja kaikkeen siltä väliltä, että että jos nyt puhutaan tällöisellä termillä kun väkivaltaviihde, niin ei sitä voi kuitenkaan laittaa niinku yhteen koriin, että siellä on monentyyppistä niin kuin motiivia ja monen tyyppistä toteutusta. Ja varmasti on on tosi paljon niin kuin sen tyyppistä materiaalia, mikä ei oikeasti ole hyväksi kenellekään. Ei varsinkaan lapsille ja nuorille, mutta ei myöskään aikuisille, mutta toisaalta sitten on mahdollisuudet myös juuri syventää meidän ymmärrystä siitä, että että miksi ja millaista väkivaltaa tapahtuu ja sitä kautta myös ymmärrystä siitä, miten sitä voidaan ennaltaehkäistä.

Eli kyllä mä niinku peräänkuuluttaisin niiltä henkilöiltä ja tahoilta, jotka... jotka tuota, tuottaa tätä materiaalia meidän niin kuin silmiemme eteen tässä ajassa, että he oikeasti miettisi, että missä tilanteessa on relevanttia kuvata väkivaltaa ja millä tavoin sitä on on järkevää tarkoituksenmukaista kuvata. On se sitten liikkuvaa kuvaa tai esimerkiksi mainoskuvastoa myöskin missä missä voidaan myös flirttailla niinku väkivaltateemojen kanssa, että että edistääkö se sitä mitä halutaan edistää. Koska tää on niin syöpynyt ja jotenkin niinku juurtunut meidän kulttuuriin tämä väkivaltakuvasto, että että usein varmaankaan ei pysähdytä miettimään, että mitä seurauksia sillä on. Ei ole välttämättä ehkä niinku tarkoituksellisesti ajateltu, että että nyt tuotetaan ahdistusta tai mitään tällöistä, mutta se voi silti olla se seuraus. Me tiedetään esimerkiksi se, että että seksuaalirikoksen uhrit, vaikka siitä tapahtumasta olisi tosi kauan, niin kun he törmäävät sen tyyppiseen kuvastoon, joka ikään kuin triggeröi niitä muistoja ja traumakokemuksia, niin, niin voit joutua niinku hyvinkin syviin vesiin uudelleen, että se on tärkeää miettiä, että miten näitä asioita esitetään mediassa ja ja viihteessä.

Kinnunen: Joo, olisiko sun mielestä tarpeellista käyttää esimerkiksi jotain just trigger waringeja eli niinku sisältövaroituksia? Vai onko se enemmänkin, että että ei kaikkea voi anna suoda-... tai siis jotenkin välttää?

Lidman: Joo toi on tosi hyvä ja ajankohtainen kysymys, mitä olen itsekin pohdiskellut esimerkiksi semmoisessa tilanteessa, että jos menen vaikka johonkin seminaariin tai konferenssiin puhumaan näistä aiheista tai kun opetan näistä aiheista.

Ja se on... mun mielestä se on aika hankala kysymys. Se on tosi tärkeää miettiä ja ja se riippuu siitä niin kuin kontekstista. Se riippuu siitä yleisöstä, joka on ottamassa sitä viestiä vastaan ja siitä, että pystyykö sen yleisön rajaamaan. Eli jos nyt vaikka ajattelee jotain tuota... jotain vaikka Facebook-ryhmää, joka on suljettu tai tai siellä niinku ihmiset on tavallaan tulleet mukaan tietäen mitkä ne teemat on, niin se on erityyppinen yleisö tai jos ihmiset on vaikka tulleet opiskelemaan kurssille, jonka teemat niillä on tiedossa, ja se on erilainen yleisö kuin sitten se tavallaan random yleisö, joka lukee vaikka lehtiä, eikä voi niinku tietää, että mitä tapahtuu, kun klikkaa eteenpäin tai kääntää sivua. Ja... Mutta kaikessa tässä on kuitenkin kysymys myös siitä juuri, että millä tavoin sitä asiaa käsitellään. Ehdottomasti olen sitä mieltä, että näistä teemoista pitää voida ja tulee niinku puhua. Miettii vaan, että mikä on se tarkoituksenmukaisin tapa ja varmasti sisältövaroituksen on joissakin yhteyksissä tosi tärkeitä, mutta mä toivoisin, että ne ei johda sellaiseen kulttuuriin, jossa sitten ei uskalleta enää puhua vaikeista asioista, koska historiasta tiedetään se, että se maton alle lakaiseminen ei ikinä ole niinku auttanut ketään lopulta, vaikka totta kai niinku vaikeista asioista puhuminen voi tuntua pahalta, se ei poista sitä tosiasiaa.

Kinnunen: Joo, sä kirjoitat kirjassasi Väkivaltakulttuurin perintö, mistä just puhuttiin, että niin että "lähtökohtaisesti väkivalta, tai ainakin sen kriminalisoidut muodot, loukkaa oikeusvaltion keskeisiä periaatteita, kuten perus- ja ihmisoikeuksiin sisältyviä yksilönsuojaa, vapautta ja itsemääräämisoikeutta.

Loukkaako sun mielestä true crime näitä periaatteita, joissa käsitellään juuri niin kuin oikeita ihmisiä, vai onko se meille niin kun, ihan vapaata riistaa?

Lidman: Ei missään tapauksessa sen ei, ei pitäisi olla niin kuin vapaata riistaa, vaan kyllä siinä on niinku tosi tosi oleellista miettiä. Just se niinku käsittelytavan, että niinku perusteella se käsittelytapa ja ne asiat, jota nostetaan nostetaan esiin, koska ainahan ei ole niinku pakko kertoa kaikkea et et et miksi joku asia kerrotaan mihin mihin sillä niinku pyritään niin tuota se on mun mielestä kyllä sellainen genre jossa varmasti myös löytyy niinku monenlaisia erilaisia toteutusmuotoja, mutta niinku riski siihen, että että saadaan aikaan enemmänkin skandaalinnälän tyydyttämistä, kuin syvennettyä ymmärrystä niistä ilmiöistä, niin se, se riski on olemassa ja se on varmaan aika suurikin.

Että en missään tapauksessa niinku varauksettomasti liputa sen genren puolesta.

Kinnunen: Joo. Yliopistotutkija Satu Lidman, olet viime aikoina osallistunut hankkeeseen, jossa tutkitaan sukupuolittunutta väkivaltaa, vastuullisuutta ja eettisesti kestäväää toimivuutta kouluissa ja kasvatusalalla. Millaisia käsityksiä, asenteita ja oppeja väkivaltakulttuuri luo lapselle?

Lidman: Niin tää on tota erityisesti tässä hankkeessa, niin niin nimenomaan sen sukupuolittuneen on niinku näkökulmasta on lähestytty tätä asiaa ja, ja pyritty niinku tukemaan väkivallan parempaa ymmärtämistä, tunnistamista ja sitä kautta ennaltaehkäisemistä ja sitten niihin väkivaltatapauksia tai tilanteisiin puuttumista, koska ammattilaisilla pitäisi olla tähän paremmat välineet.

Ja tällä hetkellä niin ihmeelliseltä kuin se saattaa tuntuakin, niin esimerkiksi psykologien peruskoulutukseen ei kuulu mitään pakollisia osuuksia väkivallasta, ja samoin kouluopettajat tai koulussa työskentelevät muut henkilöt, kuten vaikkapa kuraattorit tai terveydenhoitajat opetushenkilökunnan lisäksi, niin he tunnistaa sen tarpeen, että heillä pitäisi olla parempi ymmärrys, mutta heillä ei ole niitä välineitä.

Tämän takia me ollaan tehty tässä hankkeessa tällainen koulutus, jossa nimenomaan lapsia ja nuoria, karkeasti sanottuna ehkä teini-ikäisiä, niin heidän tavallaan niinku siihen elämäntilanteeseensa pyritään niin kuin antamaan näille koulussa työskenteleville aikuisille eväitä, jotta he tunnistaisivat tätä sukupuolistunutta väkivaltaa paremmin. Ja nuorethan elää siis maailmassa, tietenkkin, jossa niin kuin kaikenlaisen viihteen ja ja tota digitaalisessa maailmassa liikkuvien kuvien, meemien, öö, ja, ja muiden ilmiöiden, niinku kuluttaminen on, on ihan niinku oleellinen osa sitä arkipäivää ja näin ollen myös se väkivalta muodossa tai toisessa tulee monellakin tapaa heidän niinku elämäänsä ja se voi ehkä hämärtää niinku sen asian ymmärtämistä, että mikä on oookoo, omien rajojen tuntemusta, toisen rajojen kunnioittamista, vaikka tietyllä tapaa voi myös olla, että nuoret ikäluokat on aikuisia paljon valveutuneempia joissakin asioissa. Mutta tuota tästä ei ole niinku tavallaan mitään varmuutta eli aikuiset tarvitsee välineitä ja myös ymmärrystä enemmän siitä niinku digimaailmassa tapahtuvista väkivallan niin kuin riskeistä tai, tai muodoista.

Ja ehkä tähän voisi vielä sanoa sen, että kun jos ajatellaan niinku väkivaltaa viihteenä tai koska tietyllä tapaa myös nuorten maailman ilmiöt, kuten vaikka jotkut meemit tai sitten toisesta henkilöstä luvatta levitetyt kuvat, joihin liittyy esimerkiksi vaikka väkivaltaelementtejä, niin ne ne on niin kuin osa tätä samaa maailmaa, niin, niin nehan menee niinku eri tavalla ihmisen tajuntaan ne menee niinku tunteiden kautta.

Siinä ei välttämättä sellainen niinku järkeily ole samalla tavalla läsnä, ja sen takia tällainen niin kuin visuaalinen ja tunteisiin vetoava viihteellistetty väkivaltakuvasto on asia, joka pitäisi paremmin myös pystyä huomioimaan, mutta siihen liittyy vahvasti sukupuoliroolit, jotka on edelleen aika vahvoja, vaikka ymmärrys sukupuolesta ja sen moninaisuudesta onkin syventynyt ja sitä kautta liittyy tavallaan semmoiset oletukset ja odotukset, jotka myös näkyy siellä nuorten maailmassa ja jotka säätelee niinku käyttäytymistä, ja jotka voi vaikuttaa siihen, että tapahtuu niin kuin rajanylityksiä, joita ei pitäisi tapahtua.

Kinnunen: Joo. Luuletko sä, että ehkä myös aikuisille tulisi suunnata tällaisia esimerkiksi koulutuksia, tai jotain tietoa tai tällaista?

Lidman: Aivan ehdottomasti. Et siis on tietyllä tapaa niinku helppo sanoa, että joo, että, että laadukas ihmisoikeusperusteinen seksuaalikasvatus pitäisi olla jo itsestäänselvyys meidän yhteiskunnassa ihan sieltä niin kuin varhaiskasvatuksesta alkaen viimeistään, mutta kyllä se pitäisi olla aikuisillekin. Että, että tota ikävä kyllä niin, niin ymmärrys sukupuolesta, seksuaalisuudesta, suostumuksesta, rajoista, rajanvedoista ja, ja niin kuin loukkaamisen vaikutuksista näillä alueilla, niin, niin se on aika hatara monella.

Että tota tällä hetkellähän meillä on seksuaalirikoslain uudistus käynnissä ja, ja nämä niin kun ajatukset siitä, että, että esimerkiksi suostumus pitäisi olla siellä raiskausrikoksen määritelmän ytimessä, on, on jälleen niinku tapetilla, ja toivottavasti tässä saadaan semmoinen kestävä ratkaisu aikaiseksi, mikä, mikä niin kuin aidosti tukee eri ikäisten henkilöiden, mutta kaikkien kansalaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista ja, ja, tuota sen niinku puolustamista lain keinoin.

Kinnunen: Joo. Ylilääkäri ja oikeuspsykiatri Hannu Lauerman mukaan niin väkivalta nostaa kehon vireystilaa ja on elämyksenä voimakas, ja se on tällainen vastakohta puuduttavalle arjelle. Ja tää väkivallan aiheuttaman vireyspiikki on sitä aiemmin auttanut meitä just pakenemaan ja puolustautumaan, ja sitten nyt viihteen avulla niin siihen eläytyminen voi olla niinku stimuloivaa ja turvallista. Ja lisäksi tutkimusten mukaan niin true crimen tuoma nautinto perustuu juuri tähän luontaiseen uteliaisuuteen ja järkyttymiseen mistä puhuin tuossa onnettomuuspaikoissa. Niin tutkija ja tietokirjailija Satu Lidman. Voiko näistä elämyksistä nauttia eettisesti?

Lidman: Joo, se on siis tietenkin ihan selvää, että että väkivallan näkeminen ja ajattelemisenkin on on niin kuin myös kehollinen ja, ja niin kuin tunteisiin menevä reaktio ja sillä tavalla se harvoin jättää ketään kylmäksi. On kuitenkin hyvä harjoitella tapoja niin kuin suhtautua tähän ja miettiä, että millaisia reaktioita se aiheuttaa ja, ja tuota onko ehkä omassa suhteessa näihin kysymyksiin jotain mitä tulisi työstää?

Me tiedetään myös tutkimuksesta se, että, että traumatisoitunut ihminen kokee väkivallan näkemisen tai ihan pelkät niinku tavallaan vihjeetkin siihen suuntaan niin eri tavoin kuin ne, joilla ei ole siitä itsellä kokemusta ja näin ollen tähän liittyy musta vahvasti myös niinku yleisesti tällainen empatiataitojen... niin kuin opettelu, mikä olisi tärkeätä sekä nuorilla että aikuisilla. Eli pitäisi miettiä myös sitä, että miltä se muista henkilöistä saattaa tuntua.

Ja ehkä tää on niinku se mikä kytkeytyy siihen eettisyyteen, että se ei ole pelkkää viihdettä viihteen vuoksi vaan sen viihteenkin avulla parhaassa tapauksessa voi ehkä harjoittaa niitä empatiataitoja ja, ja tota tämän ilmiön niin kuin parempaa ymmärrystä, jotta sitten tosielämässä voitais rakentavalla tavalla puuttua ennaltaehkäisevästi ja, ja korjaavasti eli auttavasti.

Kinnunen: Joo. Just kun meillä on niin paljon tuota väkivaltaa oikeastaan kaikkialla, ja musta tuntuu, että siis kaikki viihteen muodot jotenkin kytkeytyy siihen tosi usein, ja se jännityselementti on just aina se väkivalta niin... Turrutaanko me sun mielestä väkivaltaan vai onko mahdollista siihen turtua?

Lidman: Kyllä siihen varmasti on mahdollista turtua ja, ja tällaista turhautumista varmasti on tapahtunutkin aika paljon, koska se tosiaan tulee niinku meidän meidän silmille ja meidän mieleen ja, ja... ja kehoonkin niin kuin vähän niinku joka tuutista.

Toisaalta sitten kyllähän niin kuin historian aikana niin väkivallan representaatiot on ollut muutenkin niinku kovasti läsnä, että tämä ei ole mikään niinku meidän aikamme ilmiö siinä mielessä. Mutta totta kai siis meidän ajassa niin eletään, eletään niin kuin aikaa jossa niin kun tavallaan tää on sun puhelimessa, on sun tietokoneessa, tää on sun telkkarissa ikään kuin melkein kaksytneljäseittemän, niinku ainakin potentiaalisesti läsnä, ellei tietoisesti sulje itseään niinku ulos, ulos näiden asioiden niinku näkemisestä, että kyllä se turruttaa ja on hyvä niinku miettiä, että... havahtua miettimään, että onko näin käynyt. Miksi esimerkiksi jonkun henkirikoksen esittäminen jossain tv-sarjassa ei ehkä tunnukaan enää miltään et siinä samalla sitten tekee iltapalavoileipää ja miettii muita asioita. Onhan se oikeasti aika pysäyttävää, mutta toisaalta viihde on, on tai niin kun vapaa aika on, on yksi asia ja tosielämä on toinen asia, että eihän tämä itsestään selvästi tarkoita sitä, että, että meidän niinku kynnys esimerkiksi tehdä väkivaltaa tai katsoa sitä läpi sormien tosielämässä olisi, olisi madaltunut. Mutta että näitä asioita on hyvä miettiä.

Kinnunen: Jep. Tänään kanssani väkivaltakulttuurista ja kärsimysviihteestä on ollut keskustelemassa väkivaltatutkija Satu Lidman. Kiitos keskustelusta ja hyvää päivänjatkoa.